

Sygn. akt III AUa 1118/14

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 19 czerwca 2015 r.

Sąd Apelacyjny w Łodzi III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

w składzie:

Przewodniczący: SSA Janina Kacprzak (spr.)

Sędziowie: SSA Jacek Zajączkowski

SSA Anna Szczepaniak-Cicha

Protokolant: st. sekr. sąd. Joanna Sztuka

po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 9 czerwca 2015 r. w Ł.

sprawy **J. L.**

przeciwko **Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych I Oddziałowi w Ł.**

o odstąpienie od żądania zwrotu nienależnie pobranego świadczenia

na skutek apelacji J. L.

od wyroku Sądu Okręgowego w Łodzi

z dnia 11 lipca 2014 r. sygn. akt VIII U 1551/14

- 1. zmienia zaskarżony wyrok oraz poprzedzającą go decyzję organu rentowego i odstępuje od żądania od J. L. kwoty 27.282,35 (dwadzieścia siedem tysięcy dwieście osiemdziesiąt dwa 35/100) złote;**
- 2. oddala apelację w pozostałej części.**

Sygn. akt: III AUa 1118/14

UZASADNIENIE

Decyzją z dnia 25 kwietnia 2014 roku Zakład Ubezpieczeń Społecznych I Oddział w Ł., po rozpoznaniu wniosku z 2 grudnia 2013 roku, odmówił J. L. odstąpienia od żądania zwrotu nienależnie pobranej renty rodzinnej za okres od 1 września 2008 roku do 30 czerwca 2010 roku w kwocie 29 183,06 zł.

Zaskarżonym wyrokiem Sąd Okręgowy w Łodzi, po rozpoznaniu odwołania J. L. od powyższej decyzji, oddalił odwołanie.

Wyrok sądu pierwszej instancji zapadł w następującym stanie faktycznym rozpoznawanej sprawy: decyzją z 7 lipca 2010 roku odmówiono J. L. prawa do renty rodzinnej na rzecz córki A. i zobowiązano J. L. do zwrotu nienależnie pobranej renty rodzinnej po zmarłym S. L. za okres od 1 września 2008 roku do 30 czerwca 2010 roku wraz z odsetkami naliczonym do dnia wydania decyzji, wypłacanej do jej rąk na rzecz wówczas małoletniej córki A. L. – urodzonej (...), w łącznej kwocie 29 183,06 zł. Odwołanie J. L. od tej decyzji zostało prawomocnie oddalone w części

dotyczącej roszczenia głównego. Podstawę faktyczną żądania zwrotu renty rodzinnej jako świadczenia nienależnie wypłaconego było ustalenie, po wznowieniu postępowania w sprawie o prawo do renty rodzinnej, że zmarły nie spełniał warunków do przyznania emerytury lub renty. Jego zgon nastąpił po upływie 18 miesięcy od ustania ostatniego okresu ubezpieczenia, a nie legitymował się wówczas 25-letnim stażem ubezpieczenia, stąd też pozostali po nim członkowie rodziny nie nabyli prawa do renty rodzinnej. W pierwotnej decyzji o przyznaniu świadczenia ustalono ponad 25-letni okres ubezpieczenia zmarłego na podstawie świadectwa pracy potwierdzającego okres jego zatrudnienia w firmie (...), w sytuacji gdy zatrudnienie to nie wynikało z dokumentów znajdujących się w archiwum. Wszczęte postępowanie karne w tej sprawie zostało umorzone wobec braku danych dostatecznie uzasadniających podejrzenie zaistnienia przestępstwa z art. 286 § 1 k.k. (okoliczności bezsporne).

W dniu 2 grudnia 2013 roku J. L. złożyła w organie rentowym wniosek o odstąpienie od żądania zwrotu nienależnie pobranej renty rodzinnej. W odpowiedzi organ rentowy, w piśmie z 17 grudnia 2013 roku, poinformował wnioskodawczynię, że nie znajduje podstaw do uwzględnienia wniosku. Po złożeniu przez wnioskodawczynię odwołania organ rentowy wydał decyzję z 25 kwietnia 2014 roku, wymienioną na wstępie.

J. L. jest osobą trwale całkowicie niezdolną do pracy począwszy od 1996 roku. Z tego tytułu pobiera rentę, ustaloną w najniższej wysokości, z której organ rentowy potrącał 271 zł, na poczet należności organu z decyzji z 7 lipca 2010 roku. Na skutek odwołania skarżącej od decyzji odmawiającej odstąpienia od żądania zwrotu nienależnie pobranego świadczenia organ rentowy zawiesił realizację potrąceń od 1 kwietnia 2014 roku do czasu prawomocnego zakończenia postępowania. Aktualny stan zadłużenia skarżącej wynosi 27 282,35 zł (pismo ZUS k. 149).

Skarżąca mieszka w lokalu komunalnym o powierzchni 65,88 m². Miesięczna opłata za użytkowanie mieszkania, realizowana jako odszkodowanie za bezumowne korzystanie z lokalu wynosi 479,22 zł (powiadomienie Administracji Zasobów Komunalnych k. 21). W związku z zaległościami czynszowymi skarżąca utraciła tytuł prawny do zajmowanego mieszkania. Dodatkowo skarżąca ponosi opłatę za energię elektryczną i gaz. Nie ma ona żadnego majątku, cennych rzeczy ruchomych (przesłuchanie skarżącej w charakterze strony). Ma liczne zadłużenia (tytułu egzekucyjne i wezwania do zapłaty k. 28-37). Córka skarżącej A. studiuje ekonomię w Uniwersytecie im. M. K. w T. w systemie dziennym. Otrzymuje stypendium w wysokości 500 zł (zaświadczenie k. 22, przesłuchanie skarżącej w charakterze strony).

Sąd pierwszej instancji po zacytowaniu art. 138 ustawy o emeryturach i rentach z FUS nie znalazł podstaw do uwzględnienia odwołania. W ocenie sądu pierwszej instancji w okolicznościach faktycznych przedmiotowej sprawy nie zachodzą przesłanki do odstąpienia od żądania zwrotu nienależnie pobranego świadczenia, gdyż skarżąca ma stałe źródło dochodu w postaci renty z tytułu niezdolności do pracy. Nadto zdaniem sądu pierwszej instancji okolicznością wyłączającą przyjęcie szczególnych okoliczności jest prawomocny wyrok z 11 października 2011 roku w sprawie VIII U 1504/10, mocą którego Sąd Okręgowy w Łodzi zmienił zaskarżoną decyzję z dnia 7 lipca 2010 roku, tylko w ten sposób, że zwolnił skarżącą od zapłaty odsetek wskazanych w decyzji, a w pozostałej części oddalił odwołanie. Zatem, według Sądu Okręgowego, kwestia możliwości odstąpienia od zwrotu nienależnie pobranego świadczenia była już rozważana.

Wyrok sądu pierwszej instancji zaskarżony został w całości przez ubezpieczoną J. L.. Apelacja zarzuciła wyrokowi sądu pierwszej instancji:

- naruszenie prawa materialnego przez błędną wykładnię, a w szczególności art. 138 ust. 6 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z FUS (Dz. U. z 2009 r. Nr 153, poz. 1227 ze zm.) przez uznanie, że w sprawie nie zachodzą szczególnie uzasadnione okoliczności uzasadniające odstąpienie przez organ rentowy od żądania zwrotu kwot nienależnie pobranego świadczenia w wysokości 29.183,06 zł pomimo, że wnioskodawczyni posiada orzeczenie o całkowitej niezdolności do pracy i schorzenie w postaci schizofrenii oraz z uwagi na prowadzone egzekucje komornicze, również ze strony ZUS utraciła prawo do lokalu mieszkalnego, a ponadto uzyskuje prawo do renty w najniższej wysokości, z której stać ją jedynie na opłacenie opłat związanych z bezumownym korzystaniem z mieszkania i opłat eksploatacyjnych,

- sprzeczność istotnych ustaleń Sądu z treścią zebranego w sprawie materiału przez przyjęcie, że Sąd Okręgowy w Łodzi w prawomocnym wyroku z dnia 11 października 2011 r., sygn. akt: VIII U 1504/10 (wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 28 czerwca 2012 r., sygn. akt: III AUa 36/12) rozważył już możliwość odstąpienia od zwrotu przez wnioskodawczynię nienależnie pobranego świadczenia zmieniając zaskarżoną decyzję ZUS z dnia 7.07.2010 r. w ten sposób, że zwolnił ją od zapłaty odsetek, zaś w pozostałej części oddalił odwołanie, pomimo że sprawa nie dotyczyła odstąpienia od zwrotu nienależnie pobranego świadczenia, a jedynie odmowy prawa do renty rodzinnej i zobowiązania do zwrotu nienależnie pobranego świadczenia (kwestia odstąpienia od żądania nienależnie pobranego świadczenia pozostała otwarta),

W konsekwencji pełnomocnik ubezpieczonej wniósł o zmianę w całości zaskarżonej decyzji poprzez odstąpienie od żądania nienależnie pobranego świadczenia z tytułu renty rodzinnej, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania przy uwzględnieniu kosztów postępowania apelacyjnego oraz o zasądzenie od organu rentowego na rzecz wnioskodawczyni kosztów postępowania apelacyjnego według norm przepisanych, ewentualnie o przyznanie od Skarbu Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej wnioskodawczyni z urzędu, które nie zostały uiszczzone.

Sąd Apelacyjny w Łodzi zważył, co następuje:

apelacja co do zasady jest uzasadniona. Zgodzić się należy ze skarżącą, że błędne jest stanowisko sądu pierwszej instancji jakoby Sąd Okręgowy w sprawie VIII U 1504/10 rozważył już możliwość odstąpienia od zwrotu przez wnioskodawczynię nienależnie pobranego świadczenia, poprzez zwolnienie skarżącej z obowiązku zapłaty odsetek naliczonych w decyzji z 7 lipca 2010. Zwolnienie skarżącej od obowiązku zapłaty odsetek naliczonych do dnia wydania decyzji z 7 lipca 2010 roku, stwierdzającej pobranie nienależnych świadczeń i zobowiązanie do ich zwrotu, związane było tylko z tym, że w tym zakresie decyzji była bezprawna. W myśl bowiem art. 84 ust. 1 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz. U. z 2015 r., poz. 121 – j.t.) i art. 138 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. z 2015 r., poz. 748 – j.t.) świadczenia nienależnie pobrane podlegają zwrotowi dopiero wtedy, gdy organ rentowy wyda stosowną decyzję administracyjną, a zatem do dnia wydania decyzji w tym przedmiocie nie jest możliwe naliczanie odsetek ustawowych. Zakres i przedmiot postępowania w sprawie VIII U 1504/10 zakreślony był treścią decyzji z 7 lipca 2010 roku. Decyzja ta w swej treści, z przyczyn oczywistych, nie mogła obejmować rozstrzygnięcia dotyczącego wniosku skarżącej o odstąpienie od żądania zwrotu nienależnie pobranego świadczenia złożonego w organie rentowym w grudniu 2013 roku. Zauważyć przy tym należy, że zgodnie z ugruntowanym już obecnie stanowiskiem judykatury i doktryny rozpatrywanie wniosków o odstąpienie od żądania zwrotu nienależnie pobranego świadczenia może nastąpić dopiero po uprawomocnieniu się decyzji ustalającej obowiązek zwrotu (por. Komentarz do ustawy o emeryturach i rentach z FUS pod redakcją K. A. – art. 138, (por. wyrok SN z dnia 18 stycznia 2010 r., II UK 168/2009, Lex Polonica nr 3026755). Takie też stanowisko zajął Sąd Okręgowy w uzasadnieniu wyroku w sprawie VIII U 1504/10 (załączone akta). Z powyższego wynika, że zwolnienie osoby zobowiązanej z obowiązku zapłaty odsetek naliczonych w decyzji stwierdzającej pobranie nienależnego świadczenia nie wyłącza dopuszczalności późniejszego rozważenia możliwości odstąpienia od żądania zwrotu należności w całości lub w części. W orzecznictwie i doktrynie przyjmuje się, że okolicznościami uzasadniającymi zastosowanie ulg, o których mowa w art. 138 ust. 6 wyżej wymienionej ustawy o emeryturach i rentach z FUS, w tym w postaci odstąpienia od żądania zwrotu nienależnie pobranych świadczeń w części lub w całości jest: brak majątku, z którego możliwe byłoby dochodzenie od osoby zobowiązanej zwrotu świadczeń oraz ustalenie, że w przypadku zwrotu świadczeń osoba zobowiązana lub osoby pozostające na jej utrzymaniu zostałyby pozbawione niezbędnych środków utrzymania. Dlatego też przy rozpatrywaniu wniosków opartych na przepisie art. 138 ust.6 ustawy o emeryturach i rentach z FUS niezbędnym jest ocena sytuacji rodzinnej i majątkowej osoby zobowiązanej do zwrotu świadczeń, a także jej sytuacji zdrowotną i zdolność do podjęcia zarobkowej umożliwiającej zwrot nienależnie pobranego świadczenia. W okolicznościach przedmiotowej sprawy nie ulega wątpliwości, że skarżąca nie ma żadnego majątku, z którego możliwe byłoby zaspokojenie roszczeń organu rentowego o zwrot nienależnie pobranej renty rodzinnej, a dalsze potrącanie z jej renty, przyznanej w wysokości minimalnej, należności organu rentowego pozbawiłoby ją środków do życia. Należy

mieć na względzie, że jest ona osobą trwale całkowicie niezdolną do pracy, a zatem nie ma zdolności do podjęcia pracy zapewniającej możliwość zwrotu nienależnie pobranej renty.

Z uwagi na powyższe Sąd Apelacyjny w Łodzi, na podstawie art. 386 § 1 k.p.c. zmienił zaskarżony wyrok oraz poprzedzającą go decyzję organu rentowego, odstępując od żądania zwrotu dotychczas niewyegzekwowanej należności organu rentowego i na podstawie art. 385 k.p.c. oddalił apelację w pozostałej części. Nie jest bowiem dopuszczalne odstąpienie od żądania zwrotu nienależnie pobranego świadczenia, co do kwot już wyegzekwowanych przez organ rentowy.

Przewodniczący: Sędziowie: